

הַלְכוּת הַנְּהַגַת אָדָם בַּבֶּקֶר סִימָן ג ד

ח באר הגולה

(פרוש, קרקע שאינה בתולה, אלא כגון של ארץ חרושה): **י'ד** *יְהִינָה שְׂלֵא יֵאָחַז בְּאֵמָה וְנִשְׁתִּין, אִם לֹא מַעֲטָרָה (יג) וְלִמְטָה, (כו) מִפְּנֵי שְׂמוּצֵי אֵשֶׁת שֶׁבֶת זָרַע לְבִטְלָה, יֵאָלֵא אִם-כֶּן (כו) הוּא נִשְׂוִי. וְיִמְדַּת חֲסִידוֹת לְזָהָר אֶפְלוּ (יד) (כח) הַנְּשׂוּי: טו וְאֶפְלוּ מִי שְׂאִינוּ נִשְׂוִי מִתַּר לְסִיעַ (כט) בְּבִיצִים: טז *לֹא הֵתֵר לְנִשְׂוִי לְאָחֹז בְּאֵמָה אֶלֶּא לְהִשְׁתִּין, אָבָל (טו) (ל) לְהִתְחַפֵּךְ לֹא: יז *הַמְשַׁקָּה נִקְבִּי עוֹבֵר מִשׁוּם (טו) [טו] (לא) בַּל תִּשְׁקָצוּ:

ד דיני נטילת ידים, ובו כ"ג סעיפים:

א (א) *יְרַחֵץ יָדָיו (ב) וַיִּבְרָךְ עַל (ב) נְטִילַת יָדָיו: (הגה וְנִשְׂ אֹמְרִים (ג) גַּם אֲשֶׁר יָצַר, א ברכות ס

שערי תשובה

והבכ"ש דף קיא העלה ודחול אף באגני כלים אין לקנות משום כפשים, ע"ש: [טו] בל תשקצו. עבתי. ועין בתבואות-שור בירח-דעה סימן יג סי"ב ב שנסתפק הנה דמשכה נקביו ושכור על בל תשקצו אם הוא מקראיתא או מדרבנן, ושמ קתב מהך דיקמות דאמר חמשה אמונאי אעקר מפרקא דריה, ע"ש. ועין מ"ש בשו"ת בית-אפרים חלק אה"ע סימן ב מ"ש בנה. ועין לקמן סימן צב. וכתב בספר ערך-לחם למרהיק"ש דמשקה מלהפח אינו עובר בכל תשקצו, עין סימן קג, עכ"ל. ועין במג"א סוף סימן ד:

[6] נט"י. עבתי. ועין במחזיק ברכה בשם אור-צדיקים למהר"ם פארפיש שכתב בשם מהר"ם נירון, שאין רוח רעה סרה מהיזים שחיות עד אחר הנגוב, ולפי' לא יברך עד שינגב, ולא כמ"ש בשם סדה"י כהנ"ג (הביאו המג"א, וכמ"ש בהב"ט). וגם ינגב היזים תחלה ואחר-כך ירחץ הפנים. ולפי מ"ש בזהר דרוחא חזא איכא ברכיס כו, וגם ינגב כו. וכו' ולא רחץ פניו וזלף לבהכ"ס ורחץ ידיו, צריך שינגבם ואחר-כך ירחץ הפנים, ע"ש. ומנהגנו לרחץ הפנים בלא נגוב ידים תחלה, ומי שרוצה להתקמור בזה, מ"מ יזול לילך לקח מספחה לנגב ידיו אף שהוא רחוק ממנו יותר מר"א, דלענין זה אין להתקמיר כל-יגע במלבושיו עד שיטל. ובגמ' לא משמע כן, ועי' סי' מו. ויאתא בברכות דף נא,

באר הלקה

רגיל התראות טעמית-תורה, ושאר מעשיו עושה בשמאל, הרי הוא ככל אדם ומקנה בשמאל דעלמא. ועין בארצות-התיים שהארץ בזה, ולדבריו יהיה הדין כמו שכתבנו בשם הפרי"מגדים ולבושי-שרד; ואם כותב בנתיב וישאר מעשיו עושה בשמאל¹⁴¹, לדבריו גם-כן הרי הוא ככל אדם: *יְהִינָה שְׂלֵא יֵאָחַז וכו'. ורצה לומר, אפלו אם אין לו עפר תחת ומקום מדרון, ואי אפשר לו להשתין בישיבה, ויכול לבוא על-ידיה ללעז על בניו על-ידי הניצוצות כשלא יאחז באמה, אפלו הכי אסור. כ"י: * לא התר וכו' אָבָל לְהִתְחַפֵּךְ לֹא. וכן מה שהתר למי שאינו נשוי למטה מעטרה, גם-כן לא התר רק להשתין (ארה"ח). ועין במשנה ברורה שכתבנו דמתר לטרק זקן המתחונן, ולא גרע מעל-ידי מטלית עבה, וכפרט אם נסבר לשטת התוספות המובא במגן-אברהם דלמטה מסבירו, ורצה לומר במקום מילתו:

מתחמם על-ידי קף. ולפעמים מתר לאחוז באמה להשתין, כגון יד-ידי מטלית עבה שאינו נשוי, (לו) אָבָל על-ידי חלוק אברה. (לו) וְנִשְׂ מִפְּקָעִין גַּם על-ידי מטלית עבה, משום שלא ידעין שעורו: **טז (ז)** לְהִתְחַפֵּךְ לֹא. לפי שיתחופך מביא לידי חמום, ובקל יבוא לידי ש"י. ועין בחיי-אדם שמתיר על-ידי גג עב. ומתר לטרק זקן המתחונן, אף שלא יגע אז באמה בירו. ועין בבאר הלקה: **יז (לא)** בַּל תִּשְׁקָצוּ. ואם משקה עצמו לקטנים¹⁴⁶, עובר משום 'בל תשקצו'¹⁴⁷ ומשום 'שלא יהיה עקר'¹⁴⁸. והמשקה מלהפח (ל) אינו עובר על 'בל תשקצו'. גם האסור 'בל תשקצו' (לט) נדחה מפני כבוד הבריות¹⁴⁹, כגון המשקה נקביו עד שימצא מקום צנוע וכהאי גוונא¹⁵⁰. וזהו מאד לקנח היטב, כי צואה במקומה במשחה, כמו שכתב בסימן עו סעיף קט"ז¹⁵¹, וטוב (מ) לרחץ פי השבעת במים או ברוק¹⁵²:

א (א) יְרַחֵץ יָדָיו וכו'. יש על זה שני טעמים: (ב) ה"רא"ש כתב, לפי שידים של אדם עסקניות הן, ואי אפשר שלא יגע בכשר המטנף בליהל¹⁵³, לזה תקנו תנ"ל ברכה על הנטילה לקריאת שמע ולתפלה¹⁵⁴. והרשב"א כתב, לפי שבשחר אחר השנה אנו נעשים כפריה חדשה, דכתיב 'חדשים לבקרים ובה אמונתך', צריכין אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשחרתו ולברך שמו. ועל דבר זה תקנו בשחר פל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בקר, לכן גם דבר זה תקנו בשחר — להתקדש בקדשתו ולטל ידיו מן הכלי ככה שמקדש ידיו מן הפיזר קדם עבודתו. ולהלכה אנו תופסים פשני הטעמים לחמרא לענין נטילה¹⁵⁵, וכדלקמן בזה הסימן. ואם לא ברך על נטילת ידים קדם התפלה, שוב לא יברך אחר התפלה לכלי עלמא¹⁵⁶ [ח"א]: **(ב) ויברך**. ומיז אחר הנטילה יברך ואין צריך להמתין על הנגוב, (ג) וגם הנגוב אין מעכב¹⁵⁷. ויש מחמירין שלא יברך עד אחר שינגב ידיו, דסבירא להו דאין רוח רעה סר מהיזים עד אחר הנגוב, וסבירא להו דאסור לברך בידים שרוח רעה שורה עליהם; אָבָל דעת הפוסקים אין כן¹⁵⁸ [ארה"ח]. כתב בסדר-היום שלא יגע במלבושיו עד שיטל. ובגמרא לא משמע כן [מ"א]. ויאתא בברכות דף נא, אל תטל חלוקה שחירת מיד השמש ותלבש, משום סכנת מזיקין, אלא יטלהו בעצמו במקום שהוא שם; ואפלו אותו השמש (ג) כבר נטל ידיו. אמרין בגמרא: רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו. ובמדינותינו שאין אנו הולכים יחפים, אין צריך לרחץ רגליו שחירת [פמ"ג]: **(ג) גם אשר יצר**. השעם (ז) משום דבבבך נעשה כפריה חדשה, וצריכין אנו להודות לו, ונתקן ברכת אלהי נשמה [על הנשמה]¹⁵⁹ ו'אשר יצר' על יצירת הגוף. ויש עוד טעמים אחרים, עין

(א) ביאור הגר"א.
(ב) גמרא: (ל) עלת-תמיד: (לה) ט"ז ומגן-אברהם, וכן מסיק הבכ"י יוסף, ולא בתמלולין: (לו) אליה רבה ובכ"י יוסף: (לז) שם בשם כבוד-שור: (לח) פרי מגדים: (לט) פרי-מגדים: (מ) אחרונים: (נ) בבית-יוסף: (ז) מגן-אברהם עיני-קטן ו: (א) פרי-מגדים: (ז) מגן-אברהם והג"א:

באר היטב

בה, בכורות דף מד, מ"א: (יג) וְלִמְטָה. ואפי' אם האבר בקשוי מתר לאחוז מעטרה ולמטה, כ"מ מתוספות ריש פרק כל הניד ד"ה אוהו וכו', מדלא תרצו התם מורי כשהוא בקשוי, דהא נודעו אבריו קמני, ע"ח: (יד) הַנְּשׂוִי. וט"ז כתב דמדינא אסור, ע"ש. ואם אין אשתו עמו או שהיא נדה, לא מקרי נשוי לענין זה. עין ט"ז ומ"א. ועין בא"ע סי' כג ס"ק ד מש"ש: (טו) לְהִתְחַפֵּךְ לֹא. ויאתא בנה דף מג, במטלית עבה מתר לאחוז באמה, שאינו מחמם: (טז) בַּל תִּשְׁקָצוּ. ובקטנים, משום בל תשקצו ומשום שלא יהא עקר. ויזהר מאד בקניחו, כי צואה כפי הטבעת מערכת התפלה; ויש לרחץ במים, כמו שכתוב 'מצואתו לא ירחץ'. סדרו ה"רא"ש ו"ל:

(6) נט"י. בתוס' דסוטה פרק א"נ ד"ה ק"ש ותפלה מבאר בברכות של מצות נאמרין בכל לשון. ועי' בספר ברכת אברהם ח"ט מסי' רפח עד סי' רצה. כתב בסדר היום, ומיז אחר הנטילה יברך ולא ימתין על הנגוב, וכ"כ ברכת אברהם ח"א. ועי' סימן א ס"ק ב מש"ש בשם תולעת יעקב. כתב בסדה"י, שלא

משנה ברורה

עצה אחרת שלא יבוא לידי ניצוצות, שסייע בביצים להגביה הגיד קצת או על-ידי מטלית עבה¹⁶⁰. ואם אתרמי שנגפלו ניצוצות על רגליו, (ג) מצוה לשפשפש: **יד (כה)** וְלִמְטָה. ואפלו (ל) אם האבר בקשוי מתר מעטרה ולמטה: (כו) מִפְּנֵי שְׂמוּצֵי אֵשֶׁת ורצה לומר, שעל-ידי נגיעתו בגיד בא לידי חמום והרהור, ויבוא לזה. וחקר עון הנה עין באבן-העזר סימן כג: (כז) הוּא נִשְׂוִי. דיש לו פת בסלו ואין יצרו תוקפו כל-כף. (ל) ואם היא נדה או שהוא בדרף, אסור. ועין באבן-העזר סימן כג סעיף ד, דאפלו נשוי אינו מתר להושיט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו: **(כח) הַנְּשׂוִי**. ואם עומד במקום שיש לו פחד שלא יפל, אין להתחמיר בנשוי כלל. [ארה"ח]: **טו (כט)** בְּבִיצִים. שאינו

הלכות נטילת ידים שחרית סימן ד

ב הרה"ג א שם (ד) *ואפלו לא עשה (3) [3] צרכיו, וכן נהגו) (אבורהס). במים הפסולים לנטילת ידים לסעודה (א) [א] (ה) *לקמן סימן קס) פשרים לנטילת ידים (ד) לתפלה. גמיהו יש מי שאומר (ו) דלא מברך (ה) [ה] (ז) *עליהו:

באר היטב

אל תטל תלוךך שחרית מיד השמש ותלכש. (כתב בס' עמק ברכה: וכן בברכת ט"ו שיש בו י"ג תבות נגד י"ג מדות): (3) צרכיו. משום דנעשה בריה חדשה. בכתבים משמע שצרכו על נ"י תוך ואח"כ יעשה צרכיו ויאמר אשר יצר. ומ"א כתב שטוב לעשות צרכיו תחלה ויברך עט"ו וא"י, ומכ"ש אם צריך לנקביו שאסור לו לברך. ע"ש: (א) לקמן פנת רמ"א דדוקא מים שגשגו מראיהו או נעשה בהם מלאכה, המזכרים בס"י קס, אבל כלי וכן גברא אינו מעכב, ומברך, כמ"ש סעיף ז: (7) לתפלה. דכאן לא צריך רק משום נקיית בעלמא: (ה) *עליהו. ובי"ח ספק דיברך עליהם עט"ו, וכ"כ רש"ל ורמב"א:

שערי תשובה

קח וכמ"ש בסימן א, ע"ש: [3] צרכיו. עב"ט. ובברכיי"סו סימן ו כתב דאם לא עשה צרכיו בברך לא יברך אשר יצר, ואם עשה צרכיו ועבר וזמרה שלא בברך, שוב לא יברך. ע"ש. ועין לקמן סי' ז בזה: [ג] לקמן. עב"ט. ועין ביראפרים שגראה שבהכ"ט הגיה דברי המג"א שסי"ג ג וסי"ד ד שבמג"א הם סי"ק אחד, ויפה פנו, וידלא קיש מגיהו בענין אחר, ע"ש. וכתב בשלמי"צבור: מים שבתבית שהוציאו בהם שבר או מירנדים הנגרים דרך הסמפון מן החדר, ובמים שבתבית בחובה מצנינים את הסמפון (והוא כמו במדגמנו בקלאכת היין-שרוף), לפי מ"ש הנמ"א דף בשחרית לא יברך על מים שגשגו מראיהו או נעשה בהם מלאכה, מים אלו נעשה בהם מלאכה, כמבאר בסימן קס, לכן יש לטל בהם אם אין לו אחרים ולא יברך על נט"ו, ע"ש. ועין לקמן סי"ה שדעת אחרונים קמים שנעשה בהם מלאכה שישל ויברך גס"פ; אם"כ בשעת הדחק שאין לו אחרים כ"א המים הללו הנגרים, יכול לטל ולברך עליהם ג"כ. ועין לקמן

סימן. וע"ש בש"צ שכתב שמים הנותרים מכלי תשמיש הבית יכול לטל בהם דביו בשעת הדחק, אבל לא ידע פיו משום דמיא, ע"ש. ועין בסימן קס מים שהידים בהם כלים שאינם מורחים פסולים לנט"ו, א"כ לדעת רמ"א ישל ולא יברך. וק"מ בסימן קס מבאר שבהכ"ט ושאר אחרונים מחמירין בנט"ו לסעודה במים ששתה מהם קלב או חזיר, דהו"ל כשופיין, ויש להחמיר גם בזה שלא לטל מהם ג"כ שחרית כ"א בשעת הדחק. ולענין ברכה, מי שנוהג ברמ"א גם בזה לא לברך. וע"ש עוד כמה חילוקי דברים שיש ללמוד משם לכאן: [ה] *עליהו. עב"ט. ומי שנוהג כהש"ע ונטל מאלו בלא ברכה, אם אח"כ נודתו לו מים פשרים יחזיר וישל מהם בלא ברכה דהו"ל ספק ברכות, דשקלא וצא

באור הלכה

* ואפלו לא עשה צרכיו. עין במשנה ברורה בסופו. וזה לשון המ"י אדם בכלל ו סעיף ו: נכון להמתין לברך על נטילת ידים עד לאחר שמקנה עיניו ורואה להתפלל, דאז יצא לכלי עלמא: אבל בשבירה מקדם ואחר כך פונה, להרא"ש צריך לחזר ולברך; ואף דלא קמא לן הכי, מפל מקום נכון לזהר בזה, שם במ"א סק"א. עד כאן לשונו. (משמע שיהיה לו גרסא אחרת במגן-אברהם, ובקמא לפי מה שכתוב לפנינו אין לו שום באור, ועין באחרונים). וכן כתב הגאון ר' חיים צאנזאר בביתחומי.

ומשמע מן הסיני"אדם דמי שהוא קם זמן הרבה קדם התפלה, אפלו אם היטל מירגלים, דזה כבר נקרא בשם עשיית צרכים, מפל מקום פיון הסמפון וקמא שפירא זמן תפלה ילך בבית הכסא לנקות עצמו. ימתין עמה מברכת על נטילת ידים עד הבקר כשיגיע עצמו קדם התפלה, כדי לצאת דעת הרא"ש דסבינא לה דעקרה נתקן בשביל התפלה. ולכאורה קשה על עצתו: איך יצא עמה בברכתו אלמא דהרשב"א, הלאו כמה שנטל ידיו תוך כשקם יצא ידי חובת נטילה, ואיך יאמר עמה על הנטילה השניה וצוננו על נטילת ידים ולומר דהברכה זו קאי על נטילה ראשונה, הלאו זה הפסק גדול, ולכתחלה יש לזהר בזה מראש, כמבאר בהרבה אחרונים בסימן ו. עין שם. אמנם בקמא אפשר לישב, דבר קמב בבית"יוסף בסימן ו, דלמעשה הרשב"א דמשום בריה חדשה, נטל לאחור ולסדרה עם שאר הברכות אף שהוא הפסק גדול, אף אם"כ יהיה צריך לברך אחר זה תוך גם שאר ברכות השחר, והסמיכות לשון השערי"תשיבה בסימן ו סעיף-קטן ה משמע שאין סובר בהסיני"אדם, אלא תוך אחר עשיית הצרכים מברך על נטילת ידים ואשר יצר. וכן בדר"ת הסינים לא נזכר שום חילוק בענין זה, ואפשר שיהיה הוא משום שצינתו הגדול, וכן מוכח בשערי"תשיבה סעיף-קטן ד שזו היא שיטתו. אחר-כך מצאתי בספר מעשה רב בהסיני"אדם, שכתב שיש לסמך ברכת על נטילת ידים לתפלה, ולא יאמר אותו תוך כשקם פשאיין דעתו להתפלל מיד, וכלכך שלא ישכח, עד כאן לשונו. ואף דיש לדחות דהוא קאי שם לשיטתו דפסק שם קה"ש דצריך לברך לכל תפלה, מה שאין כן לדידן, מפל מקום יותר טוב לעשות בהסיני"אדם¹⁸, דזה אלמא דהרא"ש בודאי יוצא, ואפשר גם להתשוב"א לפי מה שכתב בבית"יוסף ובני"ל: מה שאין כן אם לא יעשה כותה, להרא"ש בודאי אינו יוצא, וכדמוכח בתשובת הרא"ש שהובא בבית"יוסף. וגם מהרמב"ם משמע שסובר קה"ש¹⁹ דהעקר נתקן נטילת ידים בשביל התפלה ולא בשביל בריה חדשה, מדסובר דצריך לברך לכל תפלה, בפרק ד מהלכות תפלה הלכה ג, והובא בבית"יוסף לקמן בסימן צב: * לקמן סימן קס. עין משנה ברורה, ועין במגן-אברהם ובשערי"תשיבה ובברכיי"מגדים, ומשמע מהם דכנת הרמ"א לומר דדוקא בזה אנו חוששין לדעת יש מי שאומר דלא מברך עליהו, אבל כתיב וכתב גברא או אין לו רביעית מים. בודאי יוכל לברכי על נטילת ידים. ומה שסיים הרמ"א סעיף ז בהג"ה "והוא דהקדים הפוסלים" לא קאי רק אדם אין לו רביעית מים. ומבאר הגמ"א סעיף ז, וכן סובר בפרישה, משמע דלדעת הרא"ה לא יברך אם אין כלי וכתב גברא. ולא העסקתי כל זה משום דאין נפקא מנה לדינא, דבלאו הכי הכריעו האחרונים (מהה הרש"ל ודמשק-אליעזר ובי"ח ואלהי רבה ודנך-הסינים וארצות-הסינים) דאפלו על מים פסולים לנט"ו יוכל לברך על נטילת ידים. וכן משמע מבאר הגמ"א דדמה דין זה להא דבסעיף כב, ושם משמע מנה דמצדו לפסק דמברך על נטילת ידים ונקיית המגן-אברהם שם. וכל זה לדינא, אבל לכתחלה נכון לחש ולקפיד אפלו על כלי וכתב גברא גס"פ, וכמו שכתב בסעיף ז: * עליהו. עין

משנה ברורה

באחרונים. וכתב הפרי"מגדים, דלפי השעם דבריה חדשה, אם היה נעזר כל הליגלה דאז לא נעשה בריה חדשה בברך, אין יכול לברך אשר יצר¹⁸) אם לא עשה צרכיו. יש אומרים, דאם השתין בליגלה יוכל לסמך לענין ברכת אשר יצר' על אשר יצר' דשחרית, (ה) וצריך עיין לדינא. גם פעמים רבות יקרה שבבקר משתוקק עוד הפעם להטיל מירגלים, ולא יוכל לחזר עוד דברכת אשר יצר' דבבקר על זו הטלה דליגלה, ויברך לקמן בסימן ז במשנה ברורה סעיף קטן צ"א. וירא שמים יחמיר על עצמו וישל ידיו וילבש מנכנסים או יחגר בשאר דבר להפסיק בין לבו לערוה¹⁰), ויברך אשר יצר. אף יראה בעת הברכה להרחיק מהעביט של המירגלים ארבע אמות אם הוא עומד בחדרו¹¹). ואם לא היה העביט יתחד לזה¹²), די בהטלת רביעית מים¹³) לתוך המירגלים בכל פעם ופעם שמשתיין¹⁴): (ד) ואפלו וכו'. והרואה להסתלק מן הספק, (ו) וזהו לעשות צרכיו תוך אחר שערך מים על ידיו שלש פעמים, וכשיצא מבית הכסא ישל ידיו פעם שניה ויברך אשר יצר, ויצא ידי חובה לכלי עלמא. וטוב יותר (ו) שלא לברך אפלו ברכת נטילת ידים עד לאחר נטילה שניה שנטל אחר וציאתו מבית הכסא, ובפרט אם היה צריך לנקביו בעת נטילה ראשונה, שאז בודאי אינו רשאי לברך¹⁵). והסיני"אדם כתב דכיון להמתין מלברך על נטילת ידים עד לאחר שמקנה עצמו ורואה להתפלל¹⁶), עין שם טעמו. אחר-כך מצאתי בספר מעשה רב שכן היה נוהג הגמ"א ז"ל, ועין בבאור הלכה: (ה) סימן ק"ס. דהינו מים שגשגו מראיהו או נעשו בהם מלאכה (ט) או מלוחים או סרוחים, שאין הכלב יכול לשתות מהם, ומשום הכי ראויים לתפלה¹⁷), דכאן לא צריך רק משום נקיית בעלמא: (ו) דלא מברך. רואה לומר על נטילת ידים, רק (ט) על נקיית ידים: (ז) *עליהו. (י) והאחרונים הכריעו דיוכל לברך על נטילת

שער הציור

(ה) מאלה רבה, הובא בפרי"מגדים: (1) בכתבים מגן-אברהם: (1) מגן-אברהם: (2) פרי"מגדים: (3) בלבוש ופרישה. ועשרת-אנגלים והגמ"א: (4) מזכר בבאור הלכה:

הַלְכוּת נְטִילַת יָדַיִם שְׁחֵרִית סִימָן ד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

אם היתה נעור כל הלילה דאז לא נעשה בריה חדשה בפקר, אין יכול לברך אֶשֶׁר יְצַרָהוּ.

שיש אומרים שצריך רביעית מים לבטלם, אכן בשו"ת חכם צבי (סי' קב) כתב וכן הסכמת האחרונים, שמספיק ברוב מים לבטלם, ולא אמרו רביעית מים אלא להקל, שאף אם המי רגלים מרובים מרביעית, מספיקה רביעית מים לבטלם.

8) אמנם, לענין חיוב נטילת ידיים בברכה למי שהיה ניעור כל הלילה, כתב להלן (ס"ק כח) בשם הב"י והט"ז, שלטעם הרשב"א שחיוב הנטילה הוא משום שנעשה בריה חדשה, יש ליטול ולברך, משום שלא פלוג רבנן. ובביה"ל להלן (סי"ג ד"ה ויטלם) כתב טעם נוסף בשם הרשב"א, שהברכה היא על חידוש העולם, ואם כן צריך לברך אף כשלא נהנה.

14) ואם השתין פעמיים ועדיין לא נתן בהם מים כלל, ובא לקרוא קריאת שמע, כתב לקמן (שם ס"ק ח) בשם המגן גיבורים, שדי אם נותן לתוכם רביעית מים פעם אחת, שלא אמרו שצריך ליתן שתי רביעיות מים אלא כשנותן רביעית אחר כל פעם ופעם שהשתין. וכתב שם, שכן היא דעת הגר"א.

[משנ"ב ס"ק ד]

ובפ"ק אם היה צריך לנקביו קצת נטילה ראשונה, שאז בודאי אינו נשאי לברכה¹⁶.

ולגבי ברכת 'אלקי שמה' למי שהיה ניעור כל הלילה, כתב לקמן (סי' מו ס"ק כד) בשם הא"ר שלא יברך, אך הפמ"ג והשערי תשובה (שם) השאירו דבריו בצריך עיון, וסיים השערי תשובה שיראה לשמוע ברכה זו מאחר ויכוון לצאת.

[משנ"ב שם]

ויבדל לקמן בסימן ז במשנה ברורה סעיף קטן ט'⁹.

15) ואם יכול להעמיד את עצמו עד שיעור פרסה, כתב לקמן (סי' צב ס"ק ז) שמוותר לו לברך, והביא שדעת השערי תשובה (סי' ו ס"ק ד) להחמיר בזה, וראה מה שכתבנו שם.

9) שם הביא דעת הפמ"ג, שאם רוצה להטיל מים שנית, יברך קודם לכן ברכת 'אשר יצר' על ההטלה הראשונה, והוסיף המשנ"ב שם, שבשערי תשובה הסכים בשם כמה אחרונים ששוב לא יברך.

[משנ"ב שם]

והחמיר אדם קצת דנכון להמתין מלברך על נטילת ידים עד לאחר שמקנה עצמו ורוצה להתפלל¹⁶.

[משנ"ב שם]

וינא שמים יחמיר על עצמו ויטל ידיו וילבש מקנסיים או יתגר בשאר דבר להפסיק בין לבו לערוה¹⁰.

16) ומי שידוע שיצטרך שוב לנקביו קודם 'ישתבח', דעת הגר"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ב הערה קה"י) שרשאי לברך על נטילת ידיים קודם התפילה לאחר שניקה את עצמו, שאף לשיטת הרא"ש שטעם הנטילה והברכה הוא משום נקיות לקריאת שמע ולתפילה, מ"מ כיון שעומד הוא להתחיל את סדר התפילה, יכול הוא לברך.

[משנ"ב ס"ק ה]

ומשום ה"י ראויים לתפילה¹⁷.

10) ואם לבוש כותנת בלא חגורה, כתב בביה"ל לקמן (בהקדמה לסי' עד), שבציור כזה יחבוק וזרעותיו, או שיכסה בידו בכותנת על הלב, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ב) שידביק את הכותנת על ליבו.

17) ולגבי נטילת ידיים לסעודה כתב לקמן (סי' קס ס"ק כג), שגם מי שנהר שלא לשתות מים מגולים, לגבי נטילה אין להחמיר.

וכשמכסה ליבו בגד בפני עצמו, כתב בביה"ל לקמן (סי' עד ס"א ד"ה צריך) שאינו צריך להדביקו על ליבו, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב שם]

אך יראה קצת הברכה להרחיק מהעביט של המי-רגלים ארבע אמות אם הוא עומד בקדרו¹¹.

[ביה"ל ד"ה ואפלו] מכל מקום יותר טוב לעשות קהתי-אדם¹⁸.

11) דין זה אינו אמור אלא כשהעביט נמצא מאחוריו, אולם אם נמצא העביט לפניו, כתב לקמן (סי' פז ס"ק ג) שצריך להרחיקו כמלא עיניו.

18) ומ"מ העושה כהשערי תשובה, כתב במשנ"ב לקמן (שם ס"ק ט) שיש לו גם כן על מה לסמוך.

[ביה"ל שם]

וגם מהקב"ם משמע שסובר בהרא"ש¹⁹.

[משנ"ב שם] ואם לא היה העביט מיוחד לזה¹², די בהטלת רביעית מים¹³ לתוף המי-רגלים בכל פעם ופעם שמשתיין¹⁴.

19) ואף שאינו סובר ממש כדעת הרא"ש, שהרי לדעת הרא"ש אין צריך לברך אלא אם כן ישן, שאז בודאי נגע במקום המטונף או עשה צרכיו קודם התפילה, וכמו שכתב במשנ"ב להלן (ס"ק כח ו-ל) לגבי הניעור כל הלילה, ואילו לשיטת הרמב"ם הלא נתקנה נטילה בברכה על כל תפילה גם אם לא ישן או עשה צרכיו לפני כן, מ"מ בעיקר טעם הנטילה הריהם כשיטה אחת.

12) ואם הכלי מיוחד אף לתשמיש אחר, כתב לקמן (שם ס"ק ב) שנחשב כאינו מיוחד לזה.

13) ואם אין במי רגלים שיעור רביעית, כתב לקמן (סי' עז ס"ק ז)

הִלְבוּת נְטִילַת יָדַים שַׁחֲרִית סִימָן ד

ט באר הגולה

ב (ח) *יְדַקְדֵק (ט) לְעֵרוֹת עֲלִיהֶן מִים (ו) [ו] (ז) שְׁלֹש פְּעָמִים, לְהַעֲבִיר רוּחַ רְעָה שְׁשׂוּרָה עֲלֵיהֶן; ג [ז] *לֹא יָבֵעַ בְּיָדוֹ (יא) קָדָם נְטִילַה לְפָה וְלֹא לַחֲטָם וְלֹא לְאָזְנוֹים (יב) וְלֹא לְעֵינָיו: ד (יג) וְאֶפְלוּ מִי שֶׁנִּטְלָה מִיָּדוֹ לֹא יִמְשַׁמֵּשׁ בְּפִי הַטְּבַעַת תְּמִיד, מִפְּנֵי שֶׁמְבִיאָתוֹ לְיָדֵי תַּחְתּוֹנוּתוֹ. וְלֹא יָבֵעַ בְּמָקוֹם הַקְּזָה, שֶׁמְשֻׁמוֹשׁ הֵינּוּ מְזִיק לַחֲבוּרָה: ה *לֹא יָבֵעַ בְּגָגִית שְׂכָר, שֶׁמְשֻׁמוֹשׁ הֵינּוּ מִפְּסִיד הַשְּׂכָר: ו (טז) *טֵאֵן צְרִיף רְבִיעִית לְנְטִילַת יָדַים לְתַפְלָה: ז *טוֹב לְהַקְפִּיד בְּנְטִילַת יָדַים שַׁחֲרִית בְּכָל הַדְּבָרִים הַמְעַבְבִּים בְּנְטִילַת הַסְּעוּדָה. (מרכיז ריש פרק אלו דברים, תשובת רשב"א סימן קצא): ח *נְטִילַת גְּבָרָא *וּשְׂאָר הַדְּבָרִים הַפּוֹסְקִים בְּנְטִילַת הַסְּעוּדָה (מרכיז ריש פרק אלו דברים, תשובת רשב"א סימן קצא): ח *נְטִילַת בִּוְהַר

באר היטב

(1) ג"פ. אפי' שופך הרבה בפ"א אינו מועיל, כי אין הרוח הולך אלא בג"פ דהינו פעם א' על יד זמן ואח"כ על יד שמאל עד ג"פ בסרוגין. כשנותן מים על יד זמיו בכל פעם יאמר 'היני הגולה' ויבד שמאל 'היני התנקה'. וכשמשפשף הידים יחד יאמר ג"פ 'יד רכה'. וכשמלא ידיו לרחץ פניו יאמר 'ידיו גלילי ונהב וגו'. כשרוחץ פניו יאמר ראשו כהם פו וגו'. וכשרוחץ את עיניו יאמר עיניו כיונים וגו'. כשרוחץ לחייו יאמר לחייו כצורת הבשם וגו'. כשרוחץ שפתותיו יאמר שפתותיו שונים וגו'. וכשמנגב פניו יאמר ופניהם פני אדם ופני ארזה אל הזמין לארבעתן, ובהו ימצא חן בעיני כל רואיו. צריך להזהיר לפרש שיהיה בנט"ו ג"פ בסרוגין, שלא טמאו המאכלים; וצריך לטלם עד פרק הרוזע. וצריך לפשט הכפות לקבל הטהרה כמי שרוצה לקבל דבר, ויגביהם כנגד הראש גם ידיו פיו, חוץ בעת צבור: (1) כח גברא. ר"ל בדיעבד, אבל

משנה ברורה

ידיים. ועין לקמן בסעיף ז ובמשנה ברורה בסעיף קטן טז: **ב** (ח) יְדַקְדֵק, כי חוץ מהטעמים הנזכרים בסעיף קטן א שצריך לטל ידיו לתפלה, צריך לטל גם משום רוח רעה השורה על הידים; אף (יא) היבא דהנטילה הוא משום רוח רעה לבד לא היו מתקנים על זה ברבקה, לכן אנו צריכים גם לטעמים הנ"ל: (ט) לְעֵרוֹת עֲלֵיהֶן. ויטלם לכתחלה עד פרק הרוזע. ואם אין לו מים, (י) די עד קשרי אצבעותיו. וצריך (יג) לקשט הכפות כמי שרוצה לקבל דבר, ויגביהם כנגד הראש. גם (יד) טוב להיחטף פיו⁽²⁾, (טז) ובתענית צבור לא ידחיק: (יז) שְׁלֹש פְּעָמִים. ואפילו שופך הרבה בפעם אחד אינו מועיל, כי אין הרוח הולך אלא בשלש פעמים, דהינו פעם אחת על יד זמן ואחר כך על יד שמאל, עד שלש פעמים (טז) בסרוגין. ובספר מצעוה רב כתב: ארבע פעמים, שלש פעמים להעביר רוח רעה והרביעית להעביר המים שנטמאו⁽²⁾. צריך להזהיר לנשים לנשים מתקנות המאכלים, שלא יטמאום בידיהם. (יח) גם יש לזהר שהקטנים יטלו ידיהם בשחרית, פו נוגעים במאכל⁽²⁾. ובנגיעת עכו"ם במאכלים בלא נטילת ידיים אין לחש, דלא מקבלי טמאה: **ג** (יא) קָדָם נְטִילַה. מפני שהרוח רעה השורה על הידים יוכל להדבק לאלו האברים⁽²⁾: (יב) וְלֹא לְעֵינָיו. ויש לזהר (יח) אפלו על גבי עיניו מבחוץ אם אפשר לו: ד (יג) אֶפְלוּ וְכוּ'. וקדם נטילה (טז) יש אוסרין מלגע בפי הטבעת אפלו במקרה, וכן לאמה במקום הנקב אפלו אם הוא נשויו, וכן כהאי ג'ונא במקום נקב הקזזה, כי אז יוכל הרוח רעה להדבק לכל נקב שבגוף: ה (יד) מִפְּסִיד הַשְּׂכָר. ואם נגע במאכל קדם שנטל ידיו, (כ) אין לאסר המאכל על ידי זה, אבל לכתחלה מאד יש לזהר שלא לגע אז בשום מאכל. (כא) וְהָיָה נגע באכלו, וידחונו שלש פעמים⁽²⁾. וכן (כב) אין לשתות עשן טבא"ק קדם נטילת ידיים⁽²⁾: ו (טז) אֵינּוּ מְעַבְבִּים, ויכמו שקבת פסיעה שאחר זה, דקאי גם על שיהיה לו רביעית, וכמו שקבתו (כג) האחרונים: ז (טז) אֵינּוּ מְעַבְבִּים, ויכמו שקבתו (כד) דיעבד לענגן הברכה, ויכול לברך על נטילת ידיים, או אפלו לכתחלה היבא דאי אפשר בענגן אחר, אבל (כה) היבא דאפשר טוב להקפיד⁽²⁾: (יז) לֹא כְּלִי וְכוּ'. ורצה לומר דמהני (טז) אף להעביר רוח רעה. ולכן אם אין לו כלי שלם, מתר לטל מפלי נקוב וכן מפלומ"פ אף שאין פאן כח גברא, כמבאר לקמן

י"ח נטילה בראשונים, ואע"ג דלא ברך אז מכל מקום כיון שכבר קרה הר"ר ע"י נטילה הראשונה שוב לא יכול לברך על נטילה זו יצננו, ועל נטילה ראשונה חלק שעמא. ועין בא"ד סימן קכח ס"ק יב. ועין לקמן סימן קנח לענגן נט"ו לעסודת אם יברך אחר הנגוב, דעת הש"י שלא יברך, ומכ"ש כאן: [1] ג"פ. עב"ט שצריך לטל עד פרק הרוזע. וכתב בשלמ"צ צבור: אם לא הכינו לו רק מעט מים שאין בהם כפשוט לטל בהו עד הפרק ג"פ כל יד, יכול לטל רק עד קשרי אצבעותיו דומא דיוה"ח ומקב"ח ענט"ו, וכן יש להקל להולכי דרכים בזמן שהפים לחץ. ועין בא"ד סי"ד ס"ה וביסימן קכח ס"ק ה, ע"ש: [*] לא יָבֵעַ, וכתב במח"ב כ"מ"ש לא יָבֵעַ לְפָה או לַחֲטָם, אפלו מבחוץ איבא קפידא, ודלא כמיש מור וקציעה, וכן נראה מהפרישה, ע"ש. ובשלמ"צ צבור כתב ג"כ פן בשם מאמר מרדכי סימן מו: [1] כח גברא. עב"ט. וכתב בשלמ"צ צבור, שלנ"ט שחברת אין להקפיד על מים מגולין אפלו במקום דשכיחים נחשים, שלא אסרום אלא לשתיה, אך בביד"ט קטן כתב כבאר היטב שם בשם הגאון מהר"ר שעפסיל ז"ל, שאין לרחץ כיא במים נקבים כל

באר היטב

משנה ברורה. ועין בשער"תשובה שכתב, שמי שוהג כשהשלמן צריך ונטל כלי ברבקה, ואחר כך נודמנו לו מים כשרים, יחזור ויטל כלי ברבקה. ולפי מה שקבתו לעיל בשם התי"א אדם יוכל לתן עצה שלא יסירי הברכה, דהינו שקדם התפלה יטיל מים וישפשף או יצעה צרכיו, ואחר כך יטל ידיו במים הקשרים ויכול לברך. ומהפרימגדים סעיף קטן ה משמע גם כן דכשנודמנו לו אחר שעה ויפנים מים כשרים יוכל לברך על נטילת ידיים. וטוב לעשות כמו שקבתו: * יְדַקְדֵק לְעֵרוֹת עֲלֵיהֶן מִים שְׁלֹש פְּעָמִים. עין משנה ברורה. ובדיעבד אפלו לא נטל רק ידו אחת לבר, סר רוח רעה מאותו היד (ארה"י): * לֹא יָבֵעַ בְּגָגִית. ורצה לומר, אחר נטילה, ומשום קלקול השכר: אבל בקדם נטילה לא אירי מאומה. אמנם בב"ח ט"ז ובאר הג"ר הסכימו קדם נטילה אסור לגע בגגית של שכר מפני שעל ידי זה יוכל להקניס רוח רעה לתוך השכר, ומציק אחר כך לשתות. ולדבריהם פשוט דאפלו בדיעבד יש לזהר מאד מלשתות השכר הזה, וגם התי"א אדם הביא זה להלכה לאסר. אמנם בספר ארצות החיים מסיק להקל בדיעבד, וצריך עיון למצעה. ולענגן שאר אכלין אם נגע קדם נטילה, יש להקל בדיעבד, פן כתב התי"א אדם וכן העסקתי במשנה ברורה: * אין צריך וכו'. עין משנה ברורה. וכן בדיו, אחר דהנא"ה מחמיר גם לענגן ברבקה וכמו שקבת הג"ר א, וגם הפרישה מחמיר מחמת זה לענגן הברכה. ואף שאר פוסקים לא מחמירין בפניהו, מפל מקום לכתחלה נכון להקפיד בזה, וכן משמע מהפרימגדים סעיף קטן ד: * טוֹב וְכוּ' הַמְעַבְבִּים. נראה דדברים שאין בנטילת ידיים רק והירות לכתחלה, אין צריך פאן לזהר בזה, וכן כתב הפרימגדים: * וּשְׂאָר הַדְּבָרִים וְכוּ'. עין במגן אברהם סעיף קטן ג ובפרימגדים שמבאר דבריו, דכונת הרמ"א בזה רק לענגן אם הפנים פחות מרביעית, אבל אם הפנים שצמם פסולין מחמיר הרמ"א כהיש אומרם הנ"ל שלא לברך עליהו, ומבאר הג"ר א שעל הג"ה זו דבר, וכן באמת הרמ"א דסביא לה דדיעבד אינו מעבב כלל בשום דבר, וכן באמת משמע פשטא דלשנא דהרמ"א: אמנם לא העסקתי כל זה במשנה ברורה, משום דלדינא אין נפקא מינה בזה, דכבר העסקנו שם בסעיף קטן ז

שער הציון

(יא) אחרונים: (יב) שער"תשובה וארצות החיים: (יג) מגן אברהם: (יד) באר היטב: (טז) מגן אברהם ותי"א אדם ותי"א החיים: (יז) פרימגדים: (יח) ארצות החיים: (יט) הג"ר א ותי"א אדם: (כ) תי"א אדם: (כא) ארצות החיים: (כב) ארצות החיים: (כג) הפרימגדים בסעיף קטן ד ושי"א: (כד) הג"ר א ופרימגדים שם: (כה) מגן אברהם: (כו) תי"א אדם: (כז) משאבת מים.